

XIV

Deák Attila rendkívül izgatottan, már kora reggel, alighogy derült a hajnal, megjelent Mártonffyéknál. A tavaszi köd lomhán kúszott föl a hegyek oldalára, eltakarta a barnászöld földeket.

Lenke asszony rosszat sejtett, rettegett minden hírtől. Nemrég leveleket írogatott titokban, az ura tudta nélkül, egyszer Junca főszolgabírónak, máskor Fejszés méltóságos úrnak, s magában számolgatta a napokat, hogy mikorra kaphat választ.

Elpanaszolta nekik, milyen csúfos, sőt tragikus kudarcot szenvedett egy igen jónak ígérkező vállalkozásuk. Segítségért esedezett, s erősen hangsúlyozta, hogy bajban ismeri meg az ember a jó barátot.

Számolgatta hát a napokat.

Hogy milyen segítségben részesíthetnék ő ket a barátai, arról sejtelve sem volt. Ő csak kért, könyörgött, esdekelt forró sorokban, maga sem tudta, hogy mit. Csodát várt. Hogy elengedjék a fakitermelésre fölvelt előleget, arról szó sem lehet, hiszen jól tudta, a világ nem jótékony-sági intézmény. Az előleget vissza kell fizetni. Illetve vissza kellett volna fizetni, s a határidő lejárt. A dolog befejezettnek tekinthető. Mit lehetne még itt segíteni?

Azért csak reménykedett, és Dudást mindennap kétszer is elküldte postára tudakozódni.

Egyelőre a régi barátok, akik annyiszor élvezték a Mártonffy-ház vendéglátó kedvességét, még a vigasztaló sorokkal is késtek.

A kettős tetőzetű kúria beledermedt a csendbe. Gazdái meg a tehetetlenségbe merevedtek bele. Az idő kavargott

körülöttük, a napok mégis eseménytelenül, feszült, majd lassanként feloldódó várakozásban múltak.

Deák már napokkal ezelőtt részletesen referált Mártonffyénak a birtokrészt fenyegető veszély elhárítására tett intézkedéseiről. Annyit hadart összevissza a különböző törvényekről, hogy az asszonynak zsongott tőle a feje. Általában kábulat ülte meg az agyát. Szédülései voltak, amit Szabó doktor, amikor elpanaszolta neki, tavaszi vitaminhiánnyal magyarázott.

Deák Attila, ismerve Szabó Mátyás viszonyát a családhoz, minap szükségesnek vélte megjegyezni úgy mellékesen, hogy valamiféle följelentésről hallott bent a városban a fiatal orvos ellen...

Akkor Mártonffyné csodálkozva kérdezte meg:

– Miféle följelentésről beszél, kedves doktor úr?

– Nem ismerem a dolgot, csak fél füllel hallottam.

Majd kiderül – hártotta el magától Deák a kérdést.

Ezekben a napokban, hogy a tragédia ráomlott a családra, Mártonffy egészen a háttérbe szorult. Az asszony kezdett szerepet játszani. Jött-ment kora reggeltől késő estig, intézkedett, de csak a hangja volt erélyes. Közben nyögött a szíven ütött sebek fájdalomtól. Akit csak előráncigálhatott, elküldte a mezőre szántani. Mintha ebbe a lázas tevékenységbe menekült volna a közelgő rém elől. Deákkal arról is tárgyalt, hogy gépészt kellene hozatni valahonnan s kijavítani a rozsdásodó traktort. Az ügyvéd mindent megígért: élete legfőbb értelmének tekintette mindig – mondotta –, hogy szolgálatára álljon a Mártonffy családnak. Azóta sem csinált semmit. Titokban olyan gondolatok támadtak benne, hogy a traktort majd akkor fogja megjavíttatni, amikor a földek már az ő birtokában lesznek.

Azzal a kifinomult szimatjával, mely oly fontos kelléke az ügyvédi foglalkozásnak, ösztönösen megérezte a Mártonffy családban végbement változásokat, nevezetesen a hatalmi helyzet átcsoportosulását. A ház ura, Mártonffy Elek soha életében annyi alkoholt nem vedelt be, mint ezekben az izgalommal erősen terhes napokban. Jóformán csak a reggeli órákban lehetett józanul látni, miután éjjel, pár órai alvással, némileg kifújta az előbbi napon magába szívott alkohol gőzét.

Deák leginkább az asszonnyal tárgyalt. Neki referált a dolgok alakulásáról, neki állt elő újabb és újabb ötletekkel, amelyek bár nem menthetik meg ugyan a birtokrészt, de legalább megbogozzák az ügyet, huzavonát eredményeznek, s időt lehet általuk nyerni. S aki időt nyer: életet nyer! – idézte a közmondást.

Halandzsáival kezében tartotta az asszonyt, elszédítette, olykor még meg is nyugtatta. Ilyenkor elégedetten mosolygott magában. Mind gyakrabban s egyre leplezetlenebbül látogatta kollégáját, az ellenfél jogi képviselőjét. Többször is hangsúlyozta Mártonffynénak:

– Tetszik tudni, nagyságos asszonyom, Radu olyan ember, lehet vele beszélni. Csak most ismertem meg igazán. Nem látszik túlságosan merevnek. Persze tekintetbe kell venni, hogy az ellenfelet képviseli. Természetes, nem tekinthet el a saját ügyfele érdekeitől. De lehet vele alkudozni.

Ez alkalommal is, ahogy az asszony megpillantotta a ház felé siető ügyvéd rendkívül mozgékonyra vált alakját, sietett ajtót nyitni. Nem tudta, jó hírt hoz-e vagy csak újabb információkkal rajzolja ki a közelgő végzetet.

– Isten hozta, kedves ügyvéd úr. Hogyhogy ilyen korán?

– Kezít csókolom, nagyságos asszonyom – lihegte a sietségtől. Lázban égett, izgett-mozgott, szemével idegesen kapkodott mindenfelé. – Nagy hírt kell közölnöm. Óriási hírt!

Az asszony meglúdbőrözött:

– Kérem, csak rosszat ne mondjon...

– Nehéz volna megjósolni, jó-e vagy rossz.

– De hát mi történt megint? – Az asszony szemében félelem tükröződött.

– Mindjárt meg kell érkeznie a bizottságnak.

Mártonffyné kerekre tágult szemekkel nézett. Nem értette, miről beszél az ügyvéd s főleg, hogy miért olyan izgatott.

– A mi ügyünkkel kapcsolatban?

– Igen. Az értékmegállapító bizottság.

– Honnan? Miféle alakokból áll ez a bizottság?

– A járásbíróóság állította össze.

– De hát a tagot már egyszer értékelték.

– Igen. A községi elöljáróság – bólintott az ügyvéd. Látszott rajta, hogy minden percet sajnál, amit itt kell elvesztegetnie.

– Alaposan értékelték, mondhatom – jegyezte meg keserűen az asszony.

– Éppen azért jön a bizottság. Felülvizsgálni!

Mártonffyné alig észrevehetően elmosolyodott: arra gondolt, hogy a ház barátai léptek közbe. Talán mégis történik valami a javukra. Hiszen lehetetlen, hogy azért az előlegért az egész tagot kitépjék a talpuk alól!

A levelek, amelyeket lopva írogatott, s amelyekre egyre várta a megnyugtató választ, egyelőre az ő titkai maradtak. Nem szólt róluk az ügyvédnek, ó, dehogyis tett volna erről említést!

– Mi az ön véleménye, ügyvéd úr? Szeretném, ha megnyugtatóna – mondta, de tulajdonképpen már meg is nyugodott. A rejtelmes kezek beleavatkoztak a dologba a háttérben, most aztán minden jóra fordul...

Az ügyvéd kopasz fejét dörzsölgette.

– Részemről nehéz volna reális jóslásokba bocsátkozni. Mert ugyebár, két eset lehetséges. Vagy jóváhagyják a községi elöljáróság értékmegállapítását, vagy hibásnak tekintik azt. Ebben az esetben természetesen magasabbra fogják értékelni a kérdéses birtokrészt. Megtörténhetik – és itt jön az én jogászai dilemmám –, mert ugyebár, az az összeg, amit az elöljáróság megállapított, rendkívül alacsony. Tehát nekem, mint a család jogtanácsosának kötelességem volna mindent elkövetni, hogy a földek értékét minél magasabbra emeljék. Viszont az elöljáróság, a törvényeknek megfelelően, a birtokrész adóalapjára támaszkodott az értékeléssel. Egyebet nem is tehetett. Ő nem bíróság, nem másíthat meg semmit, végzi a maga kötelességét.

Lenke asszony bólintott. Amint a szaporán mozgó ajkakat nézte, egyszerre zavarossá vált előtte ismét minden. Jóformán már nem is értette az ügyvéd érvelését.

– Nos, ugyebár, ha a földek értékét fölemeli a bíróság, akkor kétségbevonhatóvá válik a földek adóalapja. Vagyis nyilvánvaló lesz, hogy az adóalap, ami után évente fizettünk az államkincstárnak, nem felel meg a realitásoknak, vagyis igen alacsony. Ebben az esetben előállhat

a fiskus a maga igényeivel, hogy adóeltitkolás történt. S akkor, ugyebár, revízió alá veszik az évről évre kivetett adók összegét, fölemelhetik visszamenőleg, isten tudja, hány évre, s hozzáadják a kamatokat...

A kopasz fényes fej az asszony szeme előtt szétmosódó folttá mázolódott. Mártonffyné valósággal megdermedt: nem bírta követni az ügyvéd okfejtését. Szörnyű, mennyi probléma vetődik föl azokkal a földekkel! Egy-egy pillanatban úgy érezte, hogy hideg, jeges ár sodorja magával, s ő hiába rúgkapál: mindjárt megfullad.

S hogy az ő asszonyi vállaira szakadjon az évek óta felgyülemlett nehézségeknek, bajoknak ez a roskasztó súlya! Az ura az oka mindennek. Íme, az élet visszaüt.

– Dilemmám van, nehéz dilemmám van! – hajtogatta az ügyvéd.

– Ahogy jónak látja, kedves doktor úr – ismételte Mártonffyné. – Kérem, hogy végsőkéig védelmezze az igazunkat. – S kerekre tágult, fölcsillanó szemekkel nézett az ügyvédre. Ez a tekintet meggyőzte Deákot, hogy teljes a bizalom iránta.

S ő nem is akart egyebet Mártonffyéktől.

– Ami szerény képességeimtől telik, nagyságos asszonyom, meg lehet győződve, hogy megteszem. Bár ropant nehéz a helyzet.

Elégedetten távozott: sikerült félmondattal igazolnia az urak meghívását. Radunak már szólt, hogy délben az ő vendégei lesznek, aki elégedett fejbólintással s néhány köszönő szóval méltányolta Deák buzgólkodását. Jól van így, legalább nem kell az ő asszonyának vesződnie a főzéssel.

Az udvarház egyik szobájának kertre nyíló ablakaiból épp oda lehetett látni, ahol a kert fölött terpeszkedő tag kezdődött. A földek enyhe kapaszkodóval fölfelé szaladtak az oldalnak, aztán megtörtek az alig kiemelkedő domb peremén, s túlfelől egy nem nagyon mély völgyben veszttek el.

A rügyeiket bontogató kerti fákon túl, az omladozó kerítés mellett, ahol egy félig kitaposott mezei út vezet fölfelé, két ismeretlen úr köré csoportosulva többen baktattak fölfelé, kettes-hármas csoportokra szakadozva. Előbb csak a fejeket lehetett látni, amint lassú mozgással úsztak

a kerítés fölött: egy-két kucsma, aztán egy sötétszürke városi kalap. Néha egy kéz emelkedett a magasba, s valamit mutatott, egy másik a kerítés felső deszkájába kapaszkodott. Néhol még sáros volt a talaj; biztosan a nedves foltokat kerülgették.

Majd tetőtől talpig láthatóvá vált a szétszóródott férfiak alakja, amint elhagyva a kerítést, a nyílt mezőn folytatták útjukat. Lassan mozogtak.

Balázs Jóska, aki csizmában, feje búbjára tolt báránybőr kucsmaival kutyagolt a többiek után, folyton a földet nézte, s akkor is ment, amikor a többiek egy-egy pillanatra megálltak. A községi bíró hosszú léptű járását a mellette szaporázó jegyző nem bírta követni, látszott, erőfeszítésébe kerül, hogy el ne maradjon.

Napfényben fürdött a táj, csak olykor osont át egy-egy elmosódó szélű árnyék a földek zöldje fölött. Nagy magasságban fehér felhőbodrok vonultak, s azok árnyéka vetült olykor a földre. Mártonffyné magasba kémlelő szeme meg-megpihent a futó felhőrongyokon, majd tekintete újra a lassan mászó alakokat követte, akik már jól bent jártak a mezőben. Egyik férfi fölcsavart szalagot vett elő, s miközben a többiek körülállták, elindult a szalaggal, húzta maga után, méricskél. Köréje gyűlt az egész csoport, csupán a két fegyveres csendőr maradt le egy kicsit, de azok is megálltak, s távolabbról szemlélték a bizottság tevékenységét.

Egy másik, fiatalabb városi férfi iratokat ráncigált elő a bőrtáskájából, s lehajolva kitergette a térdén, nézegette, majd integetett annak, aki a szalaggal egyre messzebb távolodott.

Deák ismét megindult, szinte szaladt a végtelennek tűnő szalag nyomán, erősen magyarázott valamit.

Az őrmester megengedte magának, hogy ez alkalommal eltérjen a szabályzatban előírt puskahordozástól: fegyverét lelógatta a válláról, s alsó karját végigfektette a csövön, mint a vadászok szokták.

Balázs kicsit megállt, visszanezett, várta a lemaradt jegyzőt.

Radu a fejét hátra billentve, arcát a nap felé fordítva, mélyen mellére szívta az illatokkal nehéz, földszaggal teli levegőt.

Mártonffynét, ahogy a függöny lecsüngő szárnya mögé rejtőzve szemlélgette a kert fölött mozgó figurákat, a szalagot, amellyel a tagot méricskelték, az ő rmestert, aki már a tányérsapkáját is levette, s az írnot, aki térdén tartotta a fehér papírlapot: meglökte valami.

Ha eddig viszonylag nyugodt volt vagy legalábbis uralkodott magán, most egyszerre szédülés környékezte. Türelmét veszítve rohant be a másik szobába:

– Elek, az istenért! Maga nyugodtan ül idebent, mint-ha mi sem történne künn, a falakon túl?!

A férfi szomorúan nézte:

– Miért? Mi történik?

– Maga az utolsó lehetőséget is elkönnyelműsködi! Kiszalasztja kezéből az utolsó szalmaszálat!

– Nem értem. Beszéljen világosan. Mit akar?

– Maga talán azt sem tudja, hogy itt van a bizottság!?

Mártonffyt az asszony idegessége sem tudta kirántani ernyedni nyugalmából.

– Vezesse be őket, s ne kárpáljon mindig, a fenébe!

Az asszony arca egyre idegesebben rángott, lázasan forgatta a szemét:

– Hogy vezessem be? Miket beszél, te úristen! Vegye a kalapját, de gyorsan, és menjen! Most azonnal! Siessen!

A mostanig tompult indulatú férfi karja fölemelkedett, rá sújtott az asztalra:

– Nem vagyok hajlandó elébe menni semmiféle bizottságnak! Menjenek a pokol fenekére! Aki beteszi a lábát ebbe a házba, azt úgy fogadom, ahogy nekem tetszik! Ha akarom, kezet se nyújtok nekik! Vezesse be! Ki vagyok én, hogy elébük menjek? S miféle bizottság?

A fékevesztett hang és a magázás önmagában is azt jelezte, hogy ismét alkoholgőz szorongatta Mártonffy agyát.

– Siessen, könyörgök! Már mérik a tagot. Ott dolgoznak!

A szavak mellbe lökték a férfit. Szája félig kinyílt, szeme bambán meredt az asszonyra, első pillanatban úgy tűnt, nem hatolnak tudatáig a mondatok. De a következő percben Mártonffy magára eszmélt: kirúgta maga alól a széket. Az elzuhanó szék valóságos mennydörgést riasz-

tott föl a falak közt. Egy ugrással az ablaknál termett. Amint megpillantotta a földjein kószáló csoportot, felüvöltött. Következő ugrásával már a szoba túlsó falához pattant, s villámgyors mozdulattal lekapta a szegről drótozott vadászfegyverét. Toporzékolt:

– Keresztül lövöm az egész bandát! Majd megtanítom én ő ket! Velem mernek ujjat húzni! Ezért keservesen lakolnak!

Nehéz csattanással vágódott be utána az ajtó.

Lenke asszony képzeletében soha el nem felejthető kép támadt föl, rendkívül élénken, mintha újra átélte volna. Ezerkilencszáztizennyolcban történt, egy szürke őszi napon. Mindegyre megeredt az eső, s a kerti fák lehullott sárga levelei nedvesen haltak el a sárban. Parasztok népes csoportja lepte el a kert fölötti tagot. Úgy rajzoltak a kerítésen túl, mint a legyek. Azok nem holmi szalagokat húzigáltak maguk után, hanem jó kinyújtott lépésekkel méricskéltek, keresztül-kasul. Estére olyan sűrű köd ülepedett le a falura, hogy orráig sem láthatott az ember. Fojtó csend volt, olykor egy-egy puska dörrent egészen távolról, olyan messziről, hogy alig hallszott. Félelem és rettegés borult a kastélyra és sötét, fojtogató éjszaka. Lámpát sem mertek gyújtani, csak a csendet figyelték. Mártonffynénák torkában dobogott a szíve. Egyszer, késő esti órán, valaki dörömbölt az ajtón. Mártonffy akkor is a puskájához kapkodott, de nem ordibált, sőt, lábujjhegyre emelkedve járt, nehogy kopogjon a lábbelije sarka. Szépen kiugrott az első ablakon...

Azoknak a hajnali jeleneteknek a mozaikját próbálta most emlékezetében összeilleszteni.

Persze, ami most történik, egészen más. Az a néhány ember, aki a kert fölötti tag alig száradt barázdáiban botorkált az őszi búza zöld szőnyegén, a törvény nevében feszítette ki a szalagot. S e csata nem a földeken dől el, hanem bent a városban, a bírósági asztalok mellett. Ez némileg lecsillapította az asszony kétségbeesését. Az is megnyugtatta, hogy ez alkalommal a család jogi képviselője, Deák Attila is elvegyült a szorgoskodó földmérők között.

Ezalatt a bizottság tagjai, élen a keskeny szalagot maga után vonzó járásbíróval, egészen körbejárták a birtokrészt, majd alámerültek a látóhatáron. Később visz-

szakanyarodtak, s előjöttek egészen a gyümölcsöskert sarkáig, ahol csupán egy sasfa tartotta magasba a fejét, mert a felső kerítésdeszka leszakadt róla a télen. A bírósági úr és a telekkönyvi rajzokkal bajmólódó írnok egymás mellé kerültek. Sokáig összebújtak, s valamit tanakodtak a rajzok fölött. Odalépett hozzájuk Deák és Radu is, csak Balázs maradt kissé távolabb a jegyzővel. A bírósági úr aztán főlegyenesedett, és Balázshoz fordult:

– Maga mit szól hozzá, bíró úr? Maga is aláírta az értékelő igazolást.

Balázs keze fejével hol jobbra, hol balra simította a bajuszát. Az ördögbe is, ha előre tudta volna, hogy kiszállnak az urak, legalább megborotválkozott volna.

Félfordulatot tett a lankás domb pereme felé, majd oldalt nézett el, messzire. Úgy látszott, mintha a járásbíró emberének kérdésére adandó válaszon töprengene, holott gondolatai másfelé kószáltak. Ej, ha a leányának legalább egy-két holdnyi hozományt adhatna ebből a kitűnő minőségű határrészből! Szerette volna belefúrni kezét az ébredező föld nehéz szagú barázdáiba, magához ölelni belőle minél nagyobb darabot. Megremegett a gondolattól, s riadtan próbálta elhessegetni magától. Úgy érezte, megfájdul tőle a szíve. Hű, ha árverés alá kerülne! Vajon mit főz a tag körül a két ügyvéd? A faluban arról rebesgették, hogy kemény szerződés köti a földeket. Árverezni sem kell, rövid úton átírják a telekkönyvben. Átírják... De kinek a nevére?

Sáros csizmája orrára függesztette a tekintetét, nem válaszolt.

– Maguk kétezer lejbe értékelték holdját! – mondta a városi úr.

– Lehet – suttogta vissza fojtott szenvedéssel Balázs.

Az úr felcsattant, kicsit mérgesen:

– Mi az, hogy lehet? Vagy elfelejtette, amit a saját aláírásával s a községi pecséttel hitelesített?

A bíró kelleetlenül dűnnyögött:

– Nemigen olvasgatom én az írásokat...

– Na, ez is szép! De mindegy, nem is arról van szó, hanem ennek a tagnak az értékéről! – pattogott a járásbíró tiszviselő.

Már-már elmérgesedett a helyzet, mert Balázs sem engedett volna a tekintélyből, ha a másik sokat ugrál.

De közbelépett Radu, s megfogta a városi férfi karját:

– Hagyd. Derék ember a bíró. Ne bántsd.

Együtt beszélgettek néhány szót. A városi erősen hadart, úgy beszélt folyton, mintha mérges lenne. Majd Balázs felé fordult, ránézett, s egy fejbólintás kíséretében azt mondta:

– Nem is ér többet holdanként kétezernél...

A jegyző, aki árnyékként húzódott meg a bíró nehézkes mozgású teste mögött, nem bírta visszatartani a röhgését.

– De maga, mint községi bíró, mit szól az értékhez? – faggatta Balázst a városi. Úgy látszik, mindenképp osztolni akart a felelősségben.

A bíró megint csak körbehordozta a pillantását. Ajaj, ha meg lehetne kaparintani belőle egy-két darabocskát. Akármilyen keveset. Kétezer lej holdja! S itt kerül el közvetlenül a falu mellett, ki sem kell nyújtania az embernek a kezét, s máris belemar az eke a puha, porhanyó talajba. Éhes paraszti szemével nézegette a birtokot, s egyre jobban szorult a szíve a gyönyörűségtől és a sóvárgástól. Bölcs kézmozdulattal pecsételte meg szavait:

– Mi már megállapítottuk a jegyző úrral. Közösen.

– Hátranézett, az előbbi röhintés irányába; a jegyző vékony, sovány alakját kereste. – Mert amire mi ketten ráütjük a pecsétet, az szent!

A járásbírósi férfi szeme még mindig a bírón csüggött, de kissé telt arcán látszott, hogy erőlteti a mosolygást. Derű és elnéző melegség fénylett a tekintetén is.

– No, emlékszik már? Akkor jó.

– Hogyne emlékeznék? Ami alá én odateszem a községi pecsétet, az igaz! Ott nem lehet kotorászni!

Deák valamiféle jeleket adott kezével a városi urak háta mögül. A jelzések Balázsnak szóltak. De az nem értette, nem is törődött velük. Ő a földeket nézte, nagyokat szippantott a levegőből, s kissé elfordult, hogy arcát ne érje merőlegesen az erős márciusi fény.

A hivatalos bizottságot mintha összeterelték volna, már együtt is volt az egész, s a csoport elindult vissza a faluba. De ekkor mintha a föld alól bukkant volna elő,

vállán öreg vadászpuskájával előbukkant Mártonffy úr nehézkes járású alakja. A kert kapuján lépett ki, s egyenesen arrafelé tartott, ahol a bizottság visszafelé fordult. Csupán néhány lépés választotta el a csoporttól. Határozott léptekkel közeledett feléjük, s a bírósági férfi egy pillanatra meg is torpant. Olyan jelenet játszódott le, nagyon hirtelen, amit a városi urak első pillanatban nem tudtak megérteni, s csak a szemüket meresztették.

Ugyanis Deák Attila rémülten az őrmester oldalához ugrott, s megragadta a karját:

– Vegyék el a puskáját! Vegyék el tőle!

Az őrmester, mintha nem látná a közeledőt, kapkodott a tekintetével, jobbra-balra pillantgatott,

– Lőni fog! Tudom! Nem ismer tréfát. Teljesen megvadult... Meg kell előzni a szerencsétlenséget! – rángatta a csendőr zubbonyát az ügyvéd.

Az őrmester észbe kapott, s gyors mozdulattal lebilentette válláról a katonafegyvert, serényen csőre töltött, s támadó állásba helyezkedett:

– Állj! – kiáltotta el magát.

A hang váratlanul érte a füleket. Radu összerándult, s előrefordult.

A városi úr egyetlen mozdulattal Deák Attila mellett termett, aki az őrmester háta mögül kandikált ki. A másik csendőr ugyancsak nem kapcsolt azonnal. De amint látta parancsnoka harcias mozdulatait, ő is utánacsinálta. Mártonffy, ahogy rákiáltottak, megállt. Mintegy tíz-tizenöt méterről két puskacső borsónyi fekete torka nézett farkaszemet vele.

Nem nyúlt a puskájához. Állt, s reszketés rázta a vállát; hideglelésre emlékeztető remegés.

– Kezeket föl! – vezényelt az őrmester komoran.

Az öregúr engedelmesen magasba lendítette a két karját.

Az őrmester valamit odaszólt a káplárnak, mire az katonásan elindult. Leemelte Mártonffy válláról a drótokkal összetákolta vadászpuskát.

Mártonffy nem akart hinni a szemének: úgy tűnt, részeg álmodást lát. Csak akkor döbönt rá, mi is történt tulajdonképpen, amikor a válla egyszeribe könnyű lett. Remegő arca elfehéredett, majd lilára torzult, s vérmes

szemén át tüzelt a tekintete. Mindenféle, ködbe gomolygó arcot látott maga előtt.

– Keresztül lölek, mint a kutyát! Te! – motyogta. De olyan halkan és rekedten, hogy senki sem hallhatta.

A csoport továbbindult, lefelé az alig lejtő domboldalon. Kerülgették a nedves foltokat, bár a sár amúgy is vastagon tapadt a lábbelikre. Deák Attila a járásbírói kiküldött mellé furakodott, s lázasan magyarázott neki, hogy a múltkor szinte lelőtte őt ez az örült vénember. Szerencsére sikerült kicsavarni kezéből a puskát. A másik mozdulatlan ábrázattal, komolyan hallgatta a kitalált történetet. Indulatosan jelentette ki:

– Hiszen ez közveszélyes! Lakat alá kell helyezni! Majd szólok a bíróságon!

De Radu helytelenítőleg csóváltgatta a fejét, s hűteni igyekezett a túlbuzgó kiküldött felháborodását:

– Nem veszélyes az. Elitta az eszét a szerencsétlen. Mindig ordibál. De – ahogy a régi közmondás tartja –, amelyik kutya ugat, nem harap.

Deák sértődött pofát vágott. Ezek szerint Radu akkor sem hitte a lelövésről szóló történetet, amikor először mondta volt el neki! Ez a felismerés lesújtotta; sokáig lekókadt fejjel, szótlanul gyalogolt a többiek mellett...

Mártonffyné az ablak mögül látta a jelenetet. Amikor az ör mester a férjének szegezte a puskát, az asszony arca holtfehérre változott, s jobb tenyerét a szívére nyomta. Majd amint szemtanúja lett a továbbiaknak: hogy férje magasba emeli a karját, aztán hozzá lép a csendőr és elveszi válláról a vadászfegyvert, halkán, talán a sértett büszkeségtől fellángoló gyűlölettel, elsikoltotta magát:

– A gyáva! A tehetetlen! A pipogya! Ó, te, Mártonffy Elek...

Gyorsan sarkon fordult, s többé nem pillantott ki az ablakon.

Így az is elkerülte a figyelmét, hogy a csoport távozása után férje egy darabig még ott állt azon a helyen, ahol elvették tőle régi hűséges társát, vadászpuskáját, aztán visszanezített néhányszor a kastély napfényben szikrázó ablakaira, mintha tétovázott, töprengett volna valami fő-

lött. Majd vontatott, fáradt járással folytatta útját a domb teteje felé. Alakja nemsokára beleveszett a látóhatárba.

Az udvarban felborult a hétköznapi megszokott rendje. Mindenki szaladt lóhalálában, senki sem lelte többé a helyét, se a nyugalját.

Dudás Ferenc benézett a tehenekhez. Csak a bentrekedt félhomály csapta szembe. Az öreg cselédet, aki rendszerint a tehenekkel bajlódott, később találta meg a csűr mögött, ahol erősen belemelegedett a beszélgetésbe azzal az asszonnyal, aki a konyhán szokott segédkezni Mártonffyénak s éles hangon parancsolgatott Csergezán Reginának.

Erősen titkolóztak, bizalmasan összebújva. Amint a közelgő lépteiket megneszelték, elhallgattak. Az öreg köhintett, s az orra hegyét dörzsölgette. Az asszony vasvilla szemeket meresztett Dudásra.

– Mi az isten? Itt bujkálnak?

A szakácsnő bizalmasan váltott kedveskedő arcot:

– Mondja már, Ferenc lelkem: mi történt?

„Ferenc lelkem” – hallj te oda! Dudás morgott a bajusza alatt.

– Semmi különös. Mi hogy történt volna? – felelte aztán.

Most a tehenész kockáztatta meg:

– Igaz-e, hogy oszlik a birtok?

– Hogyhogy oszlik? Nem értem – adta Dudás a főlényest.

– Úgy, hogy szakad a föld darabokra s gazdát cserél.

– Nana, arról még korai beszélni...

Tehát mégis igaz! Dudás sokat tud, csak lakatot tett a szájára.

– Én azt mondom, Deák doktor úrral kéne beszélni – mondta az öreg.

– Mi a fenét akar maga beszélni vele? – nézte meg Dudás rendreutasítóan.

A vénember kimondta, ami a fejében motoszkált:

– Hát hogy tartson meg minket továbbra is.

– Keed megháborodott! – vetette oda Dudás foghegyről.

Ha már így belekaptak a szóba, a szakácsnő sem rejtegette a magáét:

– Én azt mondom, hogy inkább Radu ügyvéd úrnak szóljunk. Azt a Deákot sohasem szerettem a kopasz fejével. Annyit hallgatott, hajbókolt a nagyságos úr előtt, s lám, mégis mi lett a vége...

Mit tudnak ezek? Dudás szinte elkáromkodta magát:

– Elment az eszük! Mit akarnak az ügyvédekkel? Miféle bolond dolgokat szedtek össze a faluban? Mennek a szóbeszéd után!

Az asszony nem hagyta letácsolni magát, ő is tudott, amit tudott:

– Azt rebesgetik, hogy a két ügyvéd osztozik. Övék lesz itt minden. Én ismerem annak a Deáknak a feleségét, olyan szigorú tekintetű asszony, hogy egy percet sem maradok nála a konyhán!

– Úgy, úgy, csak osszák a semmit! – morgott Dudás.

– Így igaz, hogy mi a semmit osztjuk, míg más a földeket! – tálalt ki keserűen a tehenész. Bánatosan felsóhajtott. Nagy családja volt odahaza bent a faluban: felesége és öt gyermeke, s amellet az országútnál vénebb édesapja is az ő kenyerét pusztította.

Az idős férfi kisvártatva megkockáztatta:

– Bánja a fene, hordják szét a kastélyt is. Megérett ez a pusztulásra. Csak a bentlévő béreket kapnám meg...

Dudás, valahányszor valamelyik cseléd a ki nem fizetett bérét említette, felhorkant. Kész támadásnak érezte a saját személye ellen. Mintha ő volna az oka, hogy a nagyságos úr fűnek-fának tartozik s ingyen dolgoztatja az embereket!

– Maga ne óbégasson! Csak fogja bé a száját! – intette le.

De az öreg ravaszul odamondott Dudásnak:

– Könnyű annak, aki hol itt, hol ott csippentett le valamit...

Dudás megmérgeződött:

– Nekem több van bent, mint magának, ne siránkozzon itt! Én többet követelhetek, mint maguk ketten! Mint maguk összesen, ahányan vannak!

Az asszony, hogy egyengessen, megjegyezte:

– Mindenkinek megvan a maga követelni valója...

– De rajtam ne követeljen senki! – pattogott Dudás.

Az öreg ismét csak azt mondta:

– Könnyű annak, aki a hombárok kulcsát a zsebében csörgeti...

Ez Dudásnak szólt: az ő zsebében csörgött ugyanis a hombárok kulcsa. A valóság persze az, hogy néha oda dobta neki a kulcsokat a nagyságos asszony: „Ferenc, küldjön a malomba ő röltetni!” Vagy: „Ferenc, próbáljon eladni a vásáron húsz véka búzát.” De az már pimasz gyanúsítás, hogy a kulcsok valaha is nála állottak volna.

Majdnem fölnyársalta nézésével a szájaskodót:

– Magának jár a bagólesője? Mit képzelsz, hányat írunk? Tizennyolcat? Az rég volt! S még az meri pofázásra nyitni a száját, aki literszámra hordja haza a tejet. Azt hiszi, nem tudom?

Valóban, a fejéknél a tehenész sokszor elrejtett egy-két liter tejet. De előfordult, hogy a fazakat, amit megtöltött és gondosan eldugott, később, amikor haza akarta lopni, üresen találta. Várta volna, hogy szóljanak ezért neki, de nem említették. Azt hitte, hogy egy másik magafajta csörta el az orra elől. Aztán új rejtkehelyet keresett.

Akkor hát Dudás volt az ő tolvaja!

– Csak annyink van, amit titokban megkaparintott az ember. Fizetség pedig soha. S most még azt is szemére vetik a szegény embernek, aki ingyen ő rölte le itt az esztendőket! – háborgott a tehenész. Kinyílt a szája. Olyan szelek fűjdogáltak, hogy nem kellett már tartani a nagyságos úrtól, sem a ház asszonyától. Ösztönösen megéreztek; összebújtak, pusmogtak, osztották a maguk baját.

Dudásnak nem volt kedve tovább folytatni a vitát. Amikor odamondott a tejjel, meg is fordult a sarka körül, s folytatta az útját. De a szakácsnő megszeppent. Ha ez a Dudás a tejet hánytorgatja, akkor biztosan tudomása van azokról a darabocskák kenyerekről meg szalonnákról is, amiket viszont a köténye alatt ő menekített haza az övéinek...

Sok mindent suttogtak a faluban. Olykor Dudás Ferenc is elkapott itt-ott egy-egy szót. Mint most ezt a hírt a két ügyvéd osztozásáról! Mi igaz abból, ami felröppen a falu között s száll házról házra, emberről emberre? Hiába volt másoknál bennfentesebb a Mártonffy-portán, nem tudott semmi bizonyosat.

Alighogy becsukta maga mögött az utcára tárulkozó kaput, máris elébe lükkent Boaruné apró, eleven figurája. Dudás elfordította a fejét, s szeretett volna egerutat találni a közeledő asszony mellett. De az egyenest nekiment.

– Hát vajon azok a városi urak nem hoztak vagyegy lejt Mártonffy úrnak? Úgy hallatszik, megveszik a földeket, s nagy summa előleget fizetnek.

– Hoztak a fenét! Mennyit beszélnek összevissza! Az asszony megállt. Kezében kis papírdarab, azt gyűrögette:

– Pedig én kiszámoltam pontosan, mennyi napszámunk maradt el. Az uramnak vagy huszonhat nap, amibe benne van az is, amit az erdőn, a télen...

Jaj, csak azt a favágást ne hozzák szóba! Attól mindig előntötte a pulykaméreg Dudást.

– Vigyed a papírodat a nyavalyába! – kiabált az eleven mozgású, kistermetű fehérnépre. – Éppen most! Jól kiválasztottátok ti is az időt!

Boarunéről visszapattantak a dühös szavak:

– Márpedig mi nem hagyjuk! Nekem is tartoznak tizenkét nappal!

– Vidd a papírodat, s töröld meg vele a...

– Ó, milyen szégyentelen maga, Dudás úr!

A férfi valamit gondolt, visszatért útjáról, előreszaladt, s még mielőtt az asszony odaérkezett volna, bezárta szeme előtt a kaput. Azután átsétált az udvaron, kikerült a kert felé, s ott kanyarodott le a faluba...

Mártonffynének is feltűnt az udvar élettelenége. Kiállt az ajtó elé a lépcsőre, s néhányszor belekiáltott az udvar csöndjébe. Az edényt kellett volna leszedni s elmosogatni. De sehol senki: mintha szétkergették volna a ház népét. Erzsike megjegyezte:

– Ez a Regina mind tűrhetlenebb lesz. Nem is tudom, miért kell tartani. Soha sincs elő, amikor kell. S olyan a keze, hogy...

Az anyja erősen szórakozottnak látszott, holdkóros orcával járt-kelt, nem lelte helyét sehol, s oda sem figyelt Erzsike szavaira.

Aztán végre előkerült a szakácsnő, s előbukkant Regina is. Az asztalt előbb már leszedte Mártonffyné. Künn a konyhán csörömpöltek az edények. Béhallszott a csobogás a szobába, amint valaki vizet töltött a hosszúkás alakú mosogató-cintálba.

Félóra múlva elcsitultak a kinti zajok, s csend lett ismét. A konyha üresen maradt, a fehérnépek elillantak. Mártonffynét idegesítette a furcsa jelenség: az élet menete kizökkent a rendes kerékvágásból. Arra gondolt, hogy betoppanhat valaki a barátok közül, akit majd el kell látni vacsorával. Tésztát kellene sütni. Ez többször is megfordult az eszében, de az akaratát mintha béklyóba kötötték volna: nem bírt semmiféle munkához hozzáfogni.

Le kéne szidni Reginát s megpirongatni a szakácsnét. De ez a szándéka is csak épp átosont a fején, nem volt ereje újra kiállni az ajtó elé, bekiáltani és megreklamozni a dologkerülőket.

Egyedül maradt a szobában. Egyedül a kízó töprengésekkel, a jövőtől való félelemmel, tépő gondoljaival. Az ura is épp ezekben a nehéz, kízó órákban hordta el itthonról az irháját. Hol kóborolhat a puskája nélkül? Bár csak ritkán és futólag gondolt erre.

Egészen elvesztette az időérzékét. Nem is sejtette, hány óra lehet, mikor ismét járkálást hallott a konyhában, s csattant a kályha ajtaja. Kinézett. Ferenc gyújtott cigarettára. A parazsat tenyerében hengergette, majd sietve bedobta a tűzbe.

– Maga az, Ferenc? Mondja, mi történt, hogy sehol egy lélek.

Dudás szippantott egy nagyot az immár élénken parázsló cigarettából. Ezzel időt nyert gondolatai rendezésére is. Vontatottan szólalt meg:

– Szaladgál mindenki. Megindultak, mint a hangyák vihar előtt. Aztán összebújnak, pusmogznak. Meg is mondtam nekik...

A cigarettába finánc láb került. A férfi szívta, erőltette. Mártonffynénak nem volt türelme kivárni a mondat végét:

– Mit mondott meg, Ferenc? S kinek?
– Mit. Azt, hogy eltelt tizennyolc...
– Hogyhogy tizennyolc? Nem értem! – rücskölődött az asszony homloka.

– Hát, amikor gyalázni lehetett az urakat. Meg osztani a földet.

Lenke asszony lába megkövült, amint a kisszéken kuporgó cseléd előtt állott.

– Miket beszél maga, Ferenc?

Az udvaros ravaszul hagyta elsuhanni a kérdést a füle mellett:

– Azt beszélik, hogy az ügyvédek osztoznak a földeken.

– Ó, mi minden kavarog ebben a faluban! – csapta össze Mártonffyné a kezét.

Ferenc kicsit várt, s aztán fordított a szón:

– Megmondom ő szintén: nekem sem tetszik, ami történik.

– Mi nem tetszik? Itt járt az értékmegállapító bizottság, s ebből csinálnak olyan nagy dolgot!? Tévednek az emberek, ha azt hiszik, hogy nem tudom, mi történik. Majd eligazodik minden...

A cseléd ezzel az eligazodással látszólag teljesen egyetértett:

– Nem is mondom, hogy nem. Az igaz. Minden eligazodik valahogy. De nekem az nem tetszik, hogy milyen nagy dínomdánom járja Deák nagyságos úréknál. Akkora beszéd s kacagás harsog odabé, hogy az utcára is kihallszik. A leányt mindegyre boréért szalasztják a kocsmába.

Mártonffyné magabízóan, sokat jelentő rejtelmesen elmosolyodott. Ha ez a szűkagyú Dudás tudná, hogy Deák nem tesz mást, mint menteni próbálja a menthetőt! Valami előnyt akar kicsikarni az uraktól Mártonffyék javára. De nem is tartozik ez Dudásra.

– Azok összefogtak, tessék elhinni nekem. Tudom én, milyen az ügyvéd. Ha a saját zsebéről van szó, nem néz az sem apát, sem testvért. Az a tag kell nekik, a kert fölött!

Ezt a rágalmat nem tűrhette Mártonffyné. Szigorúan rászólt:

– Maga csak ne gyanúsítgasson. Ehhez nem ért...

Dudás megijedt a hangtól, s bizonykodott:

– Én nem, isten ő rizz! Én csak úgy általában beszélek. Tudom én, hogy még egy olyan jó barátjuk nincsen a nagyságos úréknak, mint Deák doktor úr. Nem is úgy értettem.

Lám, Mártonffyné megfélekedett magáról a nagy magányban, s leállt véleményt cserélni az egyik cseléddel. Ha pedig az ember egy kicsit is közvetlenebb hozzájuk, nyomban szemtelenek és pimaszok lesznek. Nem, azt nem szabad tennie, hogy a cselédekkel ossza meg a bajokat és a gondokat. Olyan tüntetően vonult vissza a szobába, hogy Ferencen kivert a verejték. Ha ezért a néhány elkottyantott ő szinte szóért kiteszik a szűrét, akkor igazán füttyülhet a bentmaradt bérére!

Elszívta a cigarettát, s el is dobta a körmére égett csikket, de nyomban újat gyújtott.

Egyszer csak kopogtak az ajtón. Ferenc odafordította a fejét, de nem szólt. Az ajtó azonban megnyílt az ő engedélye nélkül is. Boaruné állott előtte. Jaj, azt a hét szakramentumát, hát ez hogy került ide? Ejjsze átmászott a kerítésen! Jó alkalomnak kínálkozott az asszony megjelenése, hogy Dudás kiereszthesse a hangját, s lehetőleg ezen az úton tudomására hozza az asszonyának azt, amit imént nem volt mersze elmondani:

– Már itt vagy? Ó, hogy állnál bé boszorkánynak, sze te akár a kulcslyukon is beonsz a házba! Mi kell? Nem megmondtam, hogy Mártonffy úr nem szöki meg a pénzetekkel, ti éhenkórász banda! Csak a pénz, a pénz! Mindenki a tartozásokért támad ki engem! Majd megkapjátok, ha lesz az úrnak!

S valóban: jól számított. Mártonffyné minden szót hallott, olyan hangosan kiabált Ferenc.

Lenke asszony sejteni kezdte, mi forrik künn a nép közt. „Hogy az ő ura nem szöki meg a más pénzével! De tényleg: miért is nem került még elő Elek?” Kezdt nyugtalankodni a férje miatt. Késő délutánra járt az idő, a nap mindjárt alábukik odatúl a hegy mögött.

Alkonyatkor megkészt az itatás. Már tömör szürkület volt, amikor a barmok, fehér derengésként a sűrű félhomályba, tőgyükkel harangozva, a vályúhoz baktattak. Valaki nagyon sietett a kerekes kút forgatásával, csöröm-

pölt a lánccal, nyikorgott a kerék tengelye, s a szabálytalan rángatásoktól a víz visszacsorgott a kútba. Dudás erélyeskedő kiabálása hallszott:

– Egész nap csak a pusmus! Nem szégyelli magát idős férfi létére? Összeáll pletykálni az asszonyokkal! – A kioktatás a tehenesembernek szólt.

Hát a lovakkal mi lesz? Erősen kapáltak már az istálló hídlásán, s olykor hosszú, éles nyerítés hasított bele az udvar csöndjébe.

Órákig eltartott, míg künn az udvaron a kora tavaszi este mozdulatlan csöndje kényelmesen elterpeszkedett, s végül semmi nesz sem hallszott, csak a lovak nyakán meg-megcsendülő csengettyű.

A Mártonffy-ház néhány ablaka kivilágosodott, s a sápadt lámpafény szomorúan szivárgott ki a sötét udvarra. A hold még nem kelt fel. Keleten derengett az ég, tiszta, csillagos este volt, kissé hűvös, talán fagy is lesz éjszaka. Ilyenkor, holdtölte táján mindig hűvösebbek a tavaszi éjjelek.

Mártonffyné délután azzal töltötte idejének egy részét, hogy keresgélte a kötőtűket, amelyeket maga sem tudta, mikor és hova helyezett nyugalomba. Átkutatta a fiókokat. De inkább csak menekült ezzel a foglalatossággal a rossz sejtelmek elől. A ruhásszekrény alján talált egy régi selyemruhát: kibontotta, nézegette. Az anyaga még egészen jó, újra lehetne szabni. Töprengett fölötte, nézegette, majd megpróbálta visszatenni a helyére. De nem bírt megválni tőle. Pedig a ruhához fűződő emlékei ezen a délutánon teljes zűrzavarrá olvadtak össze a fejében. Hiába idézgette őket, emlékezetébe szüntelen árnyékok tolokodtak, ideges volt, nem mert semmire gondolni. El kéne bontani a ruhát és újraszabtatni. De hát ezt csak úgy lehetne, ha beutazna városra egy varrónőhöz. Ami a jelenlegi körülmények közt lehetetlen.

Az asztal fölött függő ernyős lámpát is csak azért gyújtotta meg, hogy nézegesse az asztalra kiterített ruhát. Persze a nyak kivágása ma már kissé túlságosan mély. Az ujja is lehetne hosszabb.

A konyhából nyíló ajtón rákopogtak. S mintha rejtegetnie kellett volna, gyorsan összegyűrté az anyagot, s ledobta a székre.

Dudás nyitott be. Kezében a vastag üvegburájú, szélvédős istállólámpával s karjára akasztva egy hosszú nyelvű szekerce. Mártonffyné hitetlenkedve s meglepetve mérte végig tetőtől talpig. Nem bírta rendezni a gondolatait,

– Akkor mi elindulnánk, istálló – mondta a férfi.

– Hova, Ferenc?

– Kinézünk a hegyekbe.

Lenke asszony szíven vékony nyilallás cikázott át. Csak most értette meg, hogy a cselédek rosszat sejtjenek az uráról, s keresésére indulnak. Nem tudott megszólalni.

Dudás kiségitette:

– Vagy haton is vagyunk. De nem oszolhatunk szét, mert, tetszik tudni, a vadak rámehetnek az emberre. Bár ez a lámpa a legjobb védelem ellenük. Két lámpát kölcsönkértem a faluban. – Meglóbálta az erős petróleumszagot árasztó szerkezetet. A fojtó szag pillanat alatt betöltötte a szobát, s Mártonffyné mellében érezte a maró füst kormát. Kicsit köhögött.

– A puskát nem adták vissza?

– Nem. Ejjsze nem is adják...

– Miért ne adnák? Hiszen az engedély rendben van, tudtommal.

– Akkor lehet, hogy visszaadják. – Dudás nem ellenkezett.

Ahogy a lámpást lóbáló férfi alakja eltűnt, a ház asszonya azt gondolta: ostoba alakok ezek. Mit képzelnek? Valószínű, hogy a férje átsétált egy másik községbe valamelyik barátjához. Hova tűnhetett volna el egyebüvé? Bár az igaz, hogy az utóbbi években nemigen mászkált a vidéken, inkább hozzája jöttek. De az orvos mindig hangoztatta, hogy a friss levegő jót tesz neki.

Ezek a rémlátók őt is megijesztették. Elfogta imént a félelem, amikor Ferencet belépni látta, de már elmúlt. Megnyugodott, dörzsölgette szíve táján a mellét, s minden erőfeszítése arra irányult, hogy ne gondoljon semmire.

Egy teríték az asztalon a vacsoránál is gazdátlanul maradt, Erzsike erősen megnézte a lámpafényt visszatükröző tányért és evőeszközöket, s próbálta kitalálni, hogy az még a déli terítés-e vagy leszedték délután, s újra feltették a vacsorához. Egy ideig nem szólt. De az

anyja arcába nézett olyan hosszasan és furcsán, hogy Mártonffyné kénytelen volt elfordítani a fejét. Valamit mondania kellett, hogy a fagyos, kényelmetlen hallgatás feloldódjon, s a leánya ne mind ő t kémlelje. Erzsike azonban megelőzte:

– Hol van apám? Még mindig nem jött haza?

Az asszony nem bírta tovább. Előrebukott, és zokogni kezdett.

*

A csendőrséget nem értesítette senki, hacsak Dudás Ferenc nem állított be az ő rsre. Valószínűbb azonban, hogy a hatóságnak a faluban keringő mendemondákból jutott tudomására Mártonffy Elek nyomtalan eltűnése.

Az ő rmester harmadnapra jelent meg az udvarházban, káplárja kíséretében. Látszott rajta, hogy erre az alkalomra nagy körültekintéssel készült föl. Frissen volt borotválva, s arcán vastagon fehérlett a púder. Azt a sötétkék, fényes, sárga gombokkal ékeskedő parádés zubbonyt öltötte magára, amelyet szolgálatban sohasem hordott. A vállán átvetett zsinórok selymesen fénylettek.

A káplár utánacipelte a kert fölött elvett, megdrótozott vadászpuskát.

Amikor az ő rmester, bokázások és hajlongások közepette véghezvitt bemutatkozása után, átnyújtotta az ócska fegyvert a ház asszonyának, udvariasan bocsánatot kért:

– Sajnálom, kérem. A puska meg sem volt töltve...

Vontatottan haladt a beszélgetés. Mártonffyné szálgyenesen, büszke testtartással állt előttük, kihúzott derékkal, fejét kissé hátraszegve. Szeme réséből nézte az őrmestert. Ez a testtartás, ez a nézés gögöt és fölényességet varázsolt a személye köré. Meg sem köszönte az őrmester fáradozását, hogy házhoz hozta az elvett puskát. Székekkel sem kínálta őket.

Az ő rsparancsnok, aki ugyancsak feszített finom szöveteiből szabott, világoskék ünnepi zubbonyában, hogy minden mozdulatára megcsikordult a csizmája, igyekezett a lehető legtapintatosabban megközelíteni a kérdést, amit hivatalból tisztáznia kellett. Azzal kezdte, hogy nagy kerülővel Mártonffy úr egészségi állapota felől érdeklődött.

– A férjem nincs idehaza. Pár napja látogatóba ment a barátaihoz – felelte hidegen az asszony. Olyan felülről nézett az őrmester púderrel behintett arcába, hogy az kénytelen volt folyton elfordítani zavart tekintetét. Nem bírta ezt a nézést. Végül is meg kellett engednie magának azt a kérdést, hogy – ha szabad érdeklődni – hol tartózkodik a távol lévő Mártonffy úr.

– De kérem! – botránkozott meg az asszony. – Ilyent kérdezni! Hiszen ő nem köteles bejelenteni, hogy merre jár!

Az őrmester elakadt, s nem tudta, miképpen mozduljon ki tudakozásával a holtpontról. Tanácstalanul bámulta a kopott mintájú szőnyeget, s megkockáztatta az újabb kérdést, hogy: mikor méltóztatott Mártonffy úr el távozni mélyen tisztelt családja köréből.

– Ehhez önnek semmi köze! Az én férjem szabad ember! – utasította vissza ismét az asszony.

Pedig azt a jegyzőkönyvet mégis föl kell venni, s pontosan beleírni, mit mondanak a családtagok az eltűnésről! Az őrmester kis ideig már köntörfalazott, udvariaskodott, de aztán se szó, se beszéd, letelepedett az asztal mellé, elővette a börtáskát, kikeccentette a csatját, papiros, toll került elébe, s megkezdte a szabályos kihallgatást.

Mártonffyné a hivatalos mozdulatoknak megadta magát. Leroskadt az egyik szék szélére, bal könyökével az asztalra támaszkodott, s kitartóan hajtogatta a magáét, hogy az ura látogatóba ment valamelyik barátjához, ebből nem szabad hét vármegyére szóló botrányt kavarni, nem egyedülálló eset, hogy valaki elutazik otthonról...

Mikor minden szép sorjában írásba foglaltatott kacskaringós, rajzolt betűkkel, akkor az őrmester úr ama óhajának adott kifejezést, hogy szeretne pár szót váltani Erzsike kisasszonnyal is.

A háziasszony őszintén felháborodott:

– De hiszen ez valóságos hivatalos vizsgálat, kérem!? Én azt hittem, hogy ön nem hivatalos minőségben... Így berontani az ember családi körébe, az egyenruha leple alatt!

A csendőr kérte újból a bocsánatot, ne tessék úgy fel fogni, erről szó sincs, de hát a faluban mindenféle mende-

mondák járják, s neki, mint a helyi őrs parancsnokának, kötelessége utánanézni a dolgoknak.

Erzsike kisasszonyt azonban nem volt szerencséje kikérdezni a fényes csizmájában feszenegő parancsnoknak.

A leány, amióta annyira száradtak a mezei utak, hogy járni lehetett rajtuk, a délutáni órákban sohasem tartózkodott otthon. Tegnap már délelőtt elindult a mezőre, s csak késő alkonyatban tért haza.

A nagy kószálás senkinek sem tűnhetett föl. Akik látták elhaladni a kert fölött s utánafordultak, legfőnnebb azt gondolták magukban, hogy ő is az apját keresi. Amióta rászakadt a Mártonffy családra a végzetes nap, az érték-megállapító bizottság helyszíni szemléjével, mint ragályos betegség harapózott el az eltűnt Mártonffy Elek keresése. Dudás többször is elnézte, ahogy a kisasszony a dombon túl, az erdő irányába sietett, lábait ruganyosan rakosgatva a göröngyös mezei úton, s először még arra gondolt, utána szól: „Ne tessék arrafelé menni, mert mi azt a határrészt aprólékosan átkutattuk, ott nincs.” Aztán mégis hagyta, hadd menjen, bár ügyis csak hiábavaló fáradság.

Tegnap délután, amint a leány, pár perces erdei út után, egy magaslatra érkezett, ahonnan messzi be lehetett látni a völgybe, addig nézdelődött, amíg odébb vagy félkilométerre a kiugró magaslattól, fölfedezte a juhokat legeltető legényt.

Igaz, magát a fiút sehol sem látta, hiába kutatott a távolban keskenyre húzott szemrésén át. De nem kétséges, hogy azok a birkák tőlük valók, az udvarból. Próbálta megszámolni őket. Kétszer-háromszor is nekifogott, nem sikerült. Ha erősen hallgatózott, tisztán hallotta a bégetést. Sűrű szempillái lecsukódtak, és enyhe szédülést érzett; valamiféle kábulat játszadozott vele. Odébb a nap sugarai áttörtek a fák meztelen ágai közt. Végtelen csend körös-körül. Elernyesztette a testét. Az apja sorsa fölött érzett kétségbeesés és bánat ezekben a pillanatokban feloldódott. Megfeledkezett a családra szakadt tragikus napok súlyáról, s úgy érezte, csak a karját kellene kinyújtania, s máris a tiszta magasságba emelkedne, mint a madár, mely pár lépésnyire tőle ágról ágra röppenve, szerelmes buzgalommal csalogatta a társát.

A birkák csoportja, elvegyülve a kis fehér meg fekete bárányokkal, lassanként a dűlőút felé húzott. Erzsike később elindult abba az irányba. De elkésett. Mire megkezdte az erdőből kiemelkedő hegykúpot, s átcsörtetett a még sáros ösvényen a fák alatt, a juhok már messzire jutottak. Gyorsan lépegetett, szinte szaladt utánuk.

A legény már a nagy gyümölcsöskert sarkánál hajkurászta az állatokat, mire hozzájuk érkezett a leány. De hát miért is szaladt ennyire? – döbönt beléje a kérdés. Ruganyos lépésekkel haladt el a fiú mellett, akin menten erőt vett a pásztor buzgalma, ahogy a kastély kisasszonyát észrevette. Botját föl-fölemelte a levegőbe, nagyokat brügetett, jobbra-balra rohangált, egészen megzavarta a hazafelé tartó állatokat.

Erzsike rá sem nézett. Még a fejét is elfordította. Arcát és szőke hajának koronáját fénykeretbe vonta a lenyugvó nap visszaverő sugara.

De érezte, hogy az arca hirtelen kigyúlt. Fejét hátra vetette, ajkát beharapta, s később, amikor otthon kimerülten leroskadt az egyik fotelbe, hiába próbálta megmagyarázni magának, hogy mi történt vele.

Másnap délután északi szél kerekedett, s fűgén üzte a magasban a széttépett felhőfoszlányokat. Amikor Erzsike szokásos sétájára indult, még enyhe langyossággal sütött a nap. Elég könnyen öltözött, mindössze egy vékony kendőt terített a vállára, s lapos sarkú cipőt húzott.

Erdei ösvényeken kanyargott, alacsony fák alatt bujkált s csak arra vigyázott, nehogy az ágak belekapaszkodjanak a hajába.

Ahogy a szél föltámadt, egyszerre meglegyintette az erdőt is a hideg áramlat. A fákon egymásnak felelgető madarak gyorsan tovatűntek. Egyetlen legyintésre halálra dermedt a világ körülötte, csak a fák ágai közt sírdogált a márciusi szél.

A leány fázott. Később érezte, hogyan remegnek kékre vált ajkai. Szerette volna elrejteni a kezét, valami meleg fészket találni neki. Nem volt hol. Szoroson becsavarta ugyan magát a vékony kendőbe, de az nem védte meg a zord szél ellen.

Visszatért, bár még messzire vesztegelt a nap korongja a nyugati látóhatártól. Szándékosan sietett ki az

erdőből, remélve, hogy a gyors léptek fölmelegítik átfázott testét. A szél azonban szembefújta vele: borzolta és lobogtatta a haját.

A juhok ott szedegettek az erdő szélén, a dűlőút közelében, de a bárányok folyton az anyák bundája mellé húzódtak, a hirtelen támadt csípős légáramlás ellen kerestek menedéket.

Hogy sehol sem látta a legényt, kutatva nézett szét. Dani jól elrejtőzött, csak hosszasan nézdelődés után vette észre az erdő szélén egy terebélyes vén fa alatt, hátával nekitámaszkodva a bibircsókos törzsnek.

A kisasszony hozzálépett.

Egy pillanatig farkasszemet néztek.

S amint Sikó Dani felé indult, határozott, egyáltalán nem tétovázó járással, fensőbbsegesen és lenyűgözően, a cserepdezett barna arc fokozatosan elmosódott előtte, szertefoszlott, s nem maradt egyéb belőle, csak a két égő fekete szem. Ezt nézte kitartóan, s úgy érezte, hogy már hiába is akarna visszafordulni, ezek a szemek megragadták, vonzzák, nem lehet menekülnie a varázsuktól.

A leány arca fehér volt s szigorú, egyetlen izom sem rándult rajta. Szájának hidegtől kékes vonala megdermedt.

A fiú szerette volna egy ugrással bevetni magát a szél-vijjogtatta erdőbe, mely sötétben terült el, és ott zúgott a háta mögött. De meg se bírta mozdulni a fa törzse mellől, lábai megkövültek. Mintha álmodott volna.

- Fázom – mondta a leány.
- Hideg lett – nyelt a fiú.
- Nagyon megfáztam – ismételte a leány.
- Nem kéne ilyen cudar szélben künn járkálni.
- Előbb szép idő volt...

Dani fölnézett a magasba. A rohanó felhőkre pillantott, talán csak hogy ezzel a mozdulattal eltépje tekintetét a leány arcától.

- Hirtelen jött. Bolond március.
- Maga nem fázik? – kérdezte Erzsike vacogó fogakkal.
- Nekem nem számít, én szokva vagyok.
- Maga sohasem fázik?
- Ha fázom, tüzet élesztek.
- Tüzet? Itt az erdő szélén? Hát szabad?

– Nem itt. Odébb – mutatott kezével a fiú bizonytalan irányba.

– Jó volna egy kaliba, ahol meghúzhatná magát, ha fázik.

– Van egy elhagyott ház a tisztáson túl – bökött Dani arrafelé.

– Hol? Nem látom. – A leány kissé oldalt fordult.

– Itt van közel, nem látszik ide.

– S ott nem lehet tüzet gyújtani?

– Lehet, ha szükséges. De most már nem kell tűz.

– Én nagyon fázom.

A legény a vékony kendőt nézegette, s csóválta a fejét:

– Melegebben kellett volna öltözni.

– Igen, ha előre tudtam volna!

De miért vesztegel itt, mit akar? Ha csakugyan annyira fázik, miért nem futamodik meg s szalad hazáig. Igaz, jó félórai út innen a kastély kertje. Dani a nap felé pillantott hunyorogva: még van idő az indulásig, hadd szedgessenek a juhok az erdő szélén...

– Nézze a kezemet – nyújtotta ki Erzsike a tenyerét a legény felé.

A fiú nézte.

A juhok átsétáltak a dűlőúton, s egy részük eltűnt a vigyázó szeme elől, de Sikó Dani nem vette észre, mind csak az Erzsike kisasszony kezét látta.

Hanem ilyen finom, törekeny asszonyi kezet nem látott ő világéletében!

Ej, ha megfoghatná, megsimogathatná, megmelengethetné! Olyan mohó kívánság ragadta magával, hogy az arca is eltorzult bele.

– Melegítse meg! – mondta Erzsike váratlanul. – Nagyon fázik.

Dani nehezen lélegzett. A melle majd szétrepedt.

Nézte, csak nézte az elébe tolt kezet, s annyira megmerevedett, hogy képtelen volt mozdulni. Később egészen halkán, nagyokat nyelve, ezt dadogta:

– Hogy melegítsem meg? Itt nincsen tűz...

– Fogja a kezébe, hátha megmelegszik.

Egy lépésnyire állt a leány; várt, játszott szoborszerűen komoly arccal. Hanem az ajka már nem vonaglott

kékesen: halvány pír öntötte el. A legény nem akart hinni a fülének. Álmodja biztosan. Meg kéne dörzsölnie a szemét, hogy felébredjen. Minden erő elhagyta.

– Mit néz? Nem hallotta? – szólt rá parancsolóan a kisasszony.

Dani hosszú botja kihullott a kezéből, s tompa zuhánással nyúlt el a földön. Észre sem vették, nem hallzott a koppanása. Bátortalanul már lendítette volna a karját, s ekkor eszébe jutott, hogy az ő tenyere érdes, kézfejen a bőr cserepedezett. Valahogy mégis elszánta magát, s tenyerébe vette a leány törékeny ujjait.

– Dörzsölje meg, nagyon fázik. Vagy azt akarja, hogy megfagyjak?

– Nem akarom...

A fiú elmosolyodott, s elővillantak szép fehér fogai.

– Holnap gyújtson tüzet – szólt aztán a leány kurtán és ridegen.

– Ott a kis házban?

– Ott. Persze. A kis házban.

– De a füst...

– Hol van az a ház?

– Arrébb egy kicsit.

– Mutassa meg nekem.

A szél egyre fűjt, s ahogy az alkonyat kezdte letakarni az erdőt, a fák mind erősebben zúgtak. Akár a tenger morajlása. Mikor aztán a nap lebukott a nyugati látóhatár mögé, s az árnyék kikúszott a fák sűrűjéből, Erzsike már annyira fázott, hogy kénytelen volt odabújni a legény mellére. Ó, hányszor gondolt ő erre a mellre! Hiszen hosszú ideje nem is törődött mással, nem is gondolt másra! Azt se bánta, hogy el van varázsolva, azt se, hogy mámoros lett saját vérenek nagy vágyakozásától, egyet tudott csak, hogy ezért a legényért kimenne a világból.

Hanem a juhok messzire elbitangoltak, s amikor a leány a leszálló estében imbolyogva hazafelé indult, Dani körül nézett, és sehol sem látta az ő rizetére bízott állatokat. Szaladgált mindenfelé, s hol egy dombhajlat mögül, hol az erdő széléről terelte össze a szétszóródott állatokat. Újra meg újra megszámlolta őket. Rettenő sok fárasztó futkározásába került, amíg nagy nehezen összeterelte az

egész nyáját. Mikor pedig megkönnyebbülten lélegzett föl, hogy végre, ha elkésve is, kezdheti a terelést, egy eltévedt bárány keserves bégetése ütötte meg a fülét.

Erzsike alakját elnyelte a szürkület. A szél egyre cudarabbul fűjt, s az első csillagok felragyogtak a tiszta tavaszi égen.

Szaladgálni, rohanni, brügetni, füttyentgetni, bottal nagyokat sújtani a levegőbe, – csinálta rendületlenül Dani. Majd kiszakadt a tüdeje, míg végre sikerült elindítani a dűlőúton az összeterelt juhokat.

Otthon aztán Dudás várta az akol előtt.

– Hol az édesanyád keservében tekeregtél, te elátalkodott ribanc, te? – Alighogy végére ért a mondatnak, máris emelte ökölbe gyűrt kezét, hogy lesújtson.

De a legény, mintha rugón járnának az izmai, félrepattant.